

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

12 березня 2026 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса, 2026

УДК: 930.2 + 930.85 + 94

DOI: <https://doi.org/10.24195/HistoricalStudies2026>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 13 від 30 квітня 2026 р.)*

Рецензенти:

Покась М. С. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих учених: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса: Університет Ушинського, 2026. 142 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: історія Стародавнього світу та Середніх віків, історія Нового часу, проблеми новітньої історії та сучасності, Історія дипломатії та міжнародних відносин, історія війн та військової справи. А також матеріали в сфері методики навчання історичних дисциплін в закладах освіти, що значно розширює дослідницькі межі.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

**«Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти
та молодих учених»**

12 березня 2026 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

Красножон Андрій Васильович – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Кон Олена Олександрівна – декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кандидат філологічних наук, доцент кафедри словянського мовознавства.

Ковальський Станіслав Валентинович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Окорокова Віра Вікторівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Яновська Лариса Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Зміст		
Історія Стародавнього світу та Середніх віків		
Гузєря С. Ю.	До критичного перегляду карнавальної концепції М. М. Бахтіна	8
Дабіжа О. С.	Місце ронінів у японському суспільстві	15
Жимолостнова В. В.	Елліністичні освітні моделі та розвиток архітектурної освіти в середньовічному арабо-ісламському світі	19
Історія Нового часу		
Беляков Д.	«В Ялті не буває зими»: погода й клімат Криму в текстах мандрівників кінця XVIII – початку XX ст.	27
Добролюбська Ю. А.	Міхаель Константінос – грецький лікар та історик медицини XVIII століття	29
Єклема М. А.	Конфесійна історіографія марійних центрів Речі Посполитої: досвід о. Вацлава Новаковського	33
Русєв І. І.	Історіографічний аспект трансформації ролі самурайства в японському суспільстві доби періоду Мейдзі	37
Теплякова Є. Е.	Єзуїтські місії в новій Франції як простір міжкультурної взаємодії XVII ст.	40
Шевченко О. Ю.	Аболіціонізм у США в середині XIX ст.: ідеологічні засади та основні етапи руху	46
Проблеми Новітньої історії та сучасності		
Бессонов Р. О.	Передумови і створення британського Арабського бюро в роки Першої світової війни	52
Нікорчук А. Д.	Кінець «Братерства і єдності»: Демонтаж культу особистості Тіто	56

Шевченко О. Ю.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна)

«АБОЛІЦІОНІЗМ У США В СЕРЕДИНІ ХІХ СТ.: ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РУХУ»

Середина ХІХ ст. стала для США часом гострого ідеологічного розлому. Рабство, яке десятиліттями існувало як економічна та правова норма південних штатів, дедалі частіше засуджувалося частиною американського суспільства, здебільшого мешканцями Півночі. Саме в цьому контексті аболіціоністський рух набув значного впливу, ставши важливим чинником суспільно-політичних змін. Рух не виник в один момент, адже він формувався через релігійні переконання, просвітницькі ідеї, особисті свідчення колишніх рабів і діяльність журналістів. Дослідження ідеологічних засад і основних етапів аболіціонізму дозволяє простежити, як моральний протест поступово набував організованих форм і перетворювався на реальну політичну силу.

Релігія дала аболіціоністам головний моральний аргумент. Вони говорили про рабство як про гріх, а не як про політичну чи економічну проблему. І саме це робило їхню позицію непохитною. Квакери були першими, хто відмовився приймати рабовласників до своїх громад ще задовго до того, як аболіціонізм набрав сили [4, с. 14]. Однак відносини між аболіціоністами і церквою як інститутом були далекі від простих. Більшість конфесій уникала прямого залучення до боротьби, а деякі навіть виправдовували рабство посиленнями на Біблію. Прибічники руху наполягали на тому, що простого засудження рабства в проповідях недостатньо. На їхню думку, церква зобов'язана виганяти рабовласників із громад і відкрито підтримувати негайне скасування невільництва. Без цього будь-які заяви залишалися порожніми словами [4, с. 22-23].

Не менш важливого значення мала ідея рівності всіх людей. Аболіціоністи наголошували, що чорношкірі мають таку саму людську гідність, як і всі інші, і це робило їх небезпечними в очах рабовласників [2, с. 62]. Ця позиція підірвала ідеологічне підґрунтя, на якому трималося рабство. Вона надавала аболіціоністській риториці особливої сили, оскільки зверталася не лише до

релігії, а й до тих самих принципів свободи і рівності, на яких була збудована американська республіка.

Уособленням цих моральних переконань став Вільям Ллойд Гаррісон. Саме він у 1831 р. заснував у Бостоні газету «The Liberator», яка впродовж майже 35 років була головним друкованим органом радикального аболіціонізму. Попри відносно невеликий тираж, газета охоплювала широку аудиторію, закликаючи застосовувати принципи Декларації незалежності до всіх людей незалежно від кольору шкіри [6].

У передмові до автобіографії Фредеріка Дугласа «Життєпис Фредеріка Дугласа, американського раба» Гаррісон сформулював свою позицію без жодних застережень, наголосивши на тому, що не може бути ані компромісу з рабством, ані союзу з рабовласниками [1]. Для нього рабство було абсолютним злом, яке не терпіло поступових рішень. Його непохитність відрізняла радикальне крило руху від тих, хто схилився до поступового викорінення невільництва.

Важливим чинником формування аболіціоністського руху були особисті свідчення колишніх рабів. Вищезгадана праця Дугласа стала одним із найвідоміших таких свідчень. Описуючи пісні рабів на плантації, автор зауважував, що їхнє звучання могло справити на людину більший вплив, ніж цілі томи філософських міркувань про рабство. Кожна нота була, за його словами, свідченням проти рабства і молитвою до Бога про звільнення від кайданів [1, с. 11-12]. Така сила живого свідчення робила подібні оповіді незамінним засобом аболіціоністської агітації.

Усі ці ідейні течії – релігійна, просвітницька, журналістська – злилися в організований рух у 1830-х рр., хоча його передісторія сягає попереднього десятиліття, коли серед реформаторів домінував колонізаціонізм, тобто ідея переселення звільнених чорношкірих до Африки як альтернатива повному скасуванню рабства.

Переломним етапом стали 1830-ті рр., коли аболіціонізм із розрізнених зусиль одинаків перетворився на масовий суспільний рух. Важливе місце посідав спротив вільних афроамериканців північних міст колонізаційній ідеї. Це переконало Гаррісона та його однодумців відкинути ідею африканського переселення і відкрито обстоювати визволення поневолених. У грудні 1833 р. у Філадельфії було засновано Американське товариство боротьби з рабством (AASS), яке стало першою загальнонаціональною організацією руху. Аболіціоністська агітація стрімко поширювалася через памфлети, лекції та пресу. До 1838 р. рух налічував тисячі організованих прихильників [2, с. 65-66].

У 1840 р. АASS розкололося: гаррісоніанці, які вважали Конституцію прорабовласницьким документом, відмовилися від участі у виборчій політиці. Натомість їхні опоненти заснували Партію свободи (The Liberty Party) [3, с. 71]. Відтоді в русі існували два табори: одні вважали, що моральне переконання важливіше за політику, інші – що без впровадження законів нічого не вдасться.

Пізніше, у 1848 р., Партія свободи злилася з антирабовласницькими вігами і демократами у коаліцію Free Soil, яка висунула гасло «Вільна земля, свобода слова, вільна праця та вільні люди» [5, с. 69]. Це означало поступовий відхід від моральної риторики Гаррісона на користь прагматичної політики.

Прийнятий у 1850 р. Закон про рабів-утікачів загострив суперечності між Північчю і Півднем, водночас давши аболіціонізму нових прихильників. Закон зобов'язував мешканців північних штатів сприяти поверненню втікачів і передбачав суворі покарання за приховування рабів. За перші 15 місяців його дії 84 втікачі були повернуті в рабство і лише 5 отримали свободу [5, с. 82-83]. Обурення на Півночі зростало, а спротив закону лише зміцнював ряди руху.

Одним із проявів цього опору стала «підпільна залізниця» – мережа маршрутів і переховувань, що допомагала поневоленим тікати від переслідувань. У лютому 1851 р. в Бостоні втікача з Вірджинії на прізвисько Шадрак заарештували просто в кав'ярні, де він працював офіціантом, і доставили до федерального суду. Група чорношкірих чоловіків вдерлася до зали суду, пододала охорону і переправила Шадрака підпільною залізницею до Канади [5, с. 84-85]. Цей випадок добре показав, що аболіціоністи готові діяти силою, а не лише словами.

Переконливим засобом аболіціоністської агітації стала художня література. Роман Гаррієт Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» (1852) зробив для мільйонів читачів образи рабства більш реальними, ніж будь-які політичні промови [5, с. 90]. Книга викривала жорстокість рабовласницької системи та зверталася до християнського сумління читачів, що цілком відповідало ідейним засадам руху.

У середині 1850-х рр. аболіціоністи зблизилися з новоствореною Республіканською партією, яка виступала проти поширення рабства на нові території. Однак у цьому зближенні не обійшлося без суперечностей. Коли у 1856 р. республіканці ухвалили свою першу політичну програму, «The Liberator» охарактеризувала її як «молоко з водою», а впливовий аболіціоніст Льюїс Таппан назвав її найслабшою антирабовласницькою платформою з усіх, що їх будь-коли ухвалювала партія, яка претендує на боротьбу проти невільництва [3, с. 146]. Це

свідчить про те, що сторони не завжди погоджувалися щодо шляхів досягнення спільної мети.

Ситуація змінилася після рішення Верховного суду у справі Дреда Скотта (1857). Скотт був колишнім рабом, який кілька років прожив на вільній території. Він подав позов про звільнення. Суд відповів, що чорношкірі не є громадянами США і не мають права звертатися до федеральних судів, а Конгрес не має повноважень забороняти рабство на нових територіях [5, с. 158-159]. Це переконало багатьох помірних противників невільництва в тому, що законний шлях боротьби вичерпав себе.

Для частини аболіціоністів справа Скотта стала останнім аргументом на користь прямих дій. Джон Браун, який був фермером і одним з лідерів аболіціоністського руху, ніколи не поділяв прихильності більшості своїх однодумців до ненасилля. Він був переконаний, що словами рабів не визволити, і що потрібна лише дія [5, с. 184-185]. У жовтні 1859 р. він здійснив збройний рейд на федеральний арсенал у Гарперс-Феррі у Вірджинії, розраховуючи підняти повстання поневолених. Рейд зазнав поразки. На суді Браун виголосив промову, в якій заявив, що готовий віддати життя в ім'я справедливості. Він був страчений у грудні того ж року [5, с. 187-190]. Браун програв битву, але його страта показала, що країна вже стоїть на порозі незворотних змін.

Невдовзі це підтвердили президентські вибори. У 1860 р. більшість аболіціоністів підтримала республіканця Авраама Лінкольна. Фредерік Дуглас визнав, що перемога республіканців «буде і має бути сприйнята як перемога антирабовласницьких сил» [5, с. 205]. Обрання Лінкольна президентом стало поштовхом до відокремлення південних штатів і початку Громадянської війни. У 1863 р. він підписав Прокламацію про звільнення рабів, а через 2 роки була прийнята 13-та поправка до Конституції, яка скасувала рабство на всій території США.

Таким чином, аболіціонізм змінив розуміння того, що означає бути вільним у країні, яка здобула незалежність під гаслом рівності всіх людей. Рух довів, що суспільні зміни можливі через різні форми боротьби одночасно. Аболіціоністи діяли по-різному: одні писали і говорили, інші йшли до суду, треті ховали втікачів або бралися за зброю. Але всі вони робили одне – не давали суспільству забути про рабство. Питання, яке південні штати вважали своєю внутрішньою справою, стало загальнонаціональним. І це було заслугою аболіціоністів, які десятиліттями відмовлялися з цим миритися.

Література

1. Douglass F. Narrative of the Life of Frederick Douglass, an American Slave. Boston : Anti-Slavery Office, 1845. 126 p.
2. Goodman P. Of One Blood: Abolitionism and the Origins of Racial Equality. Berkeley : University of California Press, 1998. 303 p.
3. Harrold S. American Abolitionism: Its Direct Political Impact from Colonial Times into Reconstruction. Charlottesville : University of Virginia Press, 2019. 280 p.
4. McKivigan J. R. The War against Proslavery Religion: Abolitionism and the Northern Churches, 1830-1865. Ithaca : Cornell University Press, 1984. 327 p.
5. McPherson J. M. Battle Cry of Freedom: The Civil War Era. New York : Oxford University Press, 1988. 904 p.
6. The Liberator. American newspaper (1831–1865) // Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/The-Liberator-American-newspaper>

*Науковий керівник: Ковальський С. В., к. іст. н., доцент, завідувач кафедри
всесвітньої історії та методики її навчання ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 12 березня 2026 р.

Електронне видання. Підписано до друку 01.05.2026 р.
Формат 60 x 90 1/16 Умовн. друк. арк. 8,7
Наклад – 150 прим.